

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)

Recai DOĞAN

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
e-mail: rdogan@divinity.ankara.edu.tr

Nurullah ALTAŞ

Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
e-mail: altas@divinity.ankara.edu.tr

Abstract: The Competence Scale of Teachers of Primary Education Religious Culture and Ethics Course (The Case/Sample of Ankara) We improved a scale which facilitates the competence of the teachers of Religious Culture and Ethics Course in primary schools before. This time, we aimed to test on the individual features of teachers and their relationship in the case of Ankara. In this second study, both coherency of sub-factors and the possibility of relation of every sub-factor with teacher's personal features were re-tested through t test and one-sided variance analysis. In the results of the study on 182 teachers who still are in charge, the reliability of whole scale and sub-factors re-were measured and according to pre-study had been observed statisticly alfa internal coherency coefficient raised up.

Between sub-factors of scale and sex of teachers in the t test, some meaningful relation defined with some factors and sex. The sub-factor of scale and the time of teachers who are still in the service, their education, their graduated faculty, the kind of high school, the kind of their service city were tested one-sided variance analysis. After this analysis with some sub-factors of the teaching of Religion Culture and Ethics in the primary schools between service duration, graduated faculty, the kind of high school and service city were found statisticly the meaningful relationships. As a results The study focus on the details of the sub-factors of the competence scale of the teachers of primary education Religious Culture and Ethics Course and direction and interpretations of the determined relationships.

Key Words: *Religion Culture and Ethics Course, The Teacher of Religion Culture and Ethics Course, Competence Scale, Religious Education, Religious Instruction, The Methodology in the Science of Religious Education.*

A. Giriş

Öğretmen, bir milletin ruh ve karakterine biçim veren üretici bir insan olarak kabul edilir. Bizim geleneğimizde ve dünya milletlerinin tarihî süreci içinde öğretmenlik kurumuna verilen büyük değer kökeninde bu üreticilik yatmaktadır. Öğretmenlik kurumuna atfedilen önem, bu meslek mensuplarının yetiştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik teorilerin ve uygulamaların üzerinde yoğunlaşılmasını beraberinde getirmektedir.

Türk Eğitim Mevzuatında “Öğretmenlik Mesleği” başlığı 12 Mart 1971 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun “Üçüncü Kısım” başlığıdır. Yasanın 43-50. maddeleri bu başlık altındadır. Yasanın 43. maddesi “öğretmenlik” başlığı altında “öğretmenlik mesleği”ni tanımlamaktadır:

“Madde 43: Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisans üstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkân verecek biçimde düzenlenir.”

Yeterlik kavramı ise farklı şekillerde tanımlanmaktadır. “Bir kişiye belirli bir rolü oynayabilme gücünü kazandıran özelliklerin varlığı veya bu rolü oynayabilmesini engelleyen özelliklerin yokluğu” bu tanımlardan birisidir. Diğer bir tanıma göre yeterlik, kişinin çevredeki belli bir yerde,

gerekli bir işi, gerekli olduğu zamanda yapabilmesidir¹. Yeterlik alanları bir kişinin belli bir makamın görevlerini yerine getirebilmesi için göstermesi gereken yeterlikleri kapsayan alanlardır.

Öğretmen yeterliği kavramından söz ettiğimiz zaman Milli Eğitim Temel Kanunu'nda geçen genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ifadeleri öğretmen yeterlik alanlarını ifade etmektedir. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğüne 2000 yılında hazırlanan **Öğretmen Yeterlilikleri Taslak Çalışması**'nda bu üç yeterlik alanı, "öğretmenlik mesleğinin üç boyutluluğu" ismiyle kavramlaştırılmıştır. Üç boyutun içinde genel kültür ve özel alan bilgisi kanundaki ifadeyle yer alırken, kanunda "pedagojik formasyon" olarak ifade edilen yeterlik alanı taslak çalışmada "eğitme-öğretme yeterlikleri" olarak yer almaktadır². Bu tasnifle birlikte, kanundaki üç temel yeterlilik alanının açılımı şeklinde farklı yeterlilik alanlarını ortaya koyan bir çok çalışma bulunmaktadır³.

Kanun'dan farklı olarak Servet Özdemir ve İbrahim Yalın'ın tasnifi karşımıza çıkmaktadır. Özdemir ve Yalın, iyi bir öğretmenin sahip olması gereken üç önemli yeterlik alanını 1. Parçası olma, 2. Hâkim olma ve 3. Öğrenci merkezli olma olarak ortaya koymaktadır⁴. Buraya kadar zikredilen çalışmalarda yeterlik alanlarının tespiti tamamen teorik araştırmalara dayanmaktadır. Ülkemizde öğretmen yeterliklerinin belirlenmesinde alandan elde edilen verilerle desteklenen çalışma sayısı oldukça azdır. Bunlardan birisi olan Erten Gökçe'nin çalışması tek faktörlü bir desen olarak tasarlanmıştır⁵. Delfi tekniğiyle alan uzmanlarına dayalı olarak ortaya konan 11 temel yeterlik alanı birbirinden bağımsız faktörler olarak belirlenmiştir. Din eğitimi alanında ulaşılabildiğimiz çalışma Şevki Aydın'a aittir. Aydın'ın çalışması teorik olarak tespit edilen yeterlik maddelerine öğretmenlerin verdikleri cevapların yüzde ve frekanslarının betimsel yorumuyla sınırlıdır⁶.

¹ Ziya Bursalıoğlu, *Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s.5.

² *Öğretmen Yeterlilikleri*, MEB Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü, Ankara 2000, s. 4.

³ Yeterlilik alanlarının açılımları için bkz. Aydoğan Ataunal, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş veya Nasıl Bir İnsan?*, 20 Mayıs Eğitim Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 66-79; Savaş Büyükkaragöz-Muammer Muşta-Hasan Yılmaz-Önder Pilten, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Mikro Yayınları, Konya 1998, s. 3-24; Cevat Alkan, *Eğitim Teknolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 1998, s.153-159; *Öğretmen Yeterlilikleri*, MEB Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü, Ankara 2000; Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme*, Alkım Yayınları, Ankara 1994, s. 117-122.

⁴ Servet Özdemir-İbrahim Yalın, *Her Yönüyle Öğretmenlik Mesleği*, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara 1998, s. 161.

⁵ Erten Gökçe, *İlköğretim Öğretmenlerinin Yeterlikleri*, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1999.

⁶ Muhammed Şevki Aydın; *Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları*, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri 1996.

Öğretmen yetiştirme ve ilköğretim programlarının değiştirilmesinden sonra bu alanda yapılmış bir çalışma ise bulunmamaktadır.

Çalışmamız, ilköğretimde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi programlarının yenilenmesinden sonra Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerinin yeterlikleri üzerinde yorum yapmayı kolaylaştıracak bir ölçeğin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla tasarlanan bir dizi araştırmanın ikincisidir.

Bu çalışmadaki istatistiksel analizlerin yapılmasında yardım ve desteğini esirgemeyerek ve bu çalışmanın bilimsel temellere oturmasında önemli katkılar sağlayan ODTÜ Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan ve Sosyolog Özgür Arun'a, veri toplama aracının geliştirilmesinde kendi geliştirmiş olduğu ölçeklerden yararlanma hakkını bize veren A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Yard. Doç. Dr. Erten Gökçe'ye teşekkür borçluyuz.

B. Yöntem

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmen Yeterlik Ölçeği'nin geliştirilmesinde veri toplama aracının geliştirilmesinde Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "Öğretmen Yeterlilikleri" ana eksen olarak alındı. Bu taslakta yer alan maddelerin desteklenmesinde ise Erten Gökçe'nin 11 yeterlik alanından alınan maddelerden önemli oranda yararlanıldı. Özel alan yeterliklerinin belirlenmesinde ise İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Programlarındaki amaçlara dayanıldı. Bu şekilde 129 soruluk bir veri toplama aracı karşımıza çıktı. Oluşturulan ölçek, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Yalova'da düzenlenen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenleri Özel Öğretim Yöntemleri Semineri'nde 145 öğretmen üzerinde ön araştırma olarak uygulandı. Bu uygulama sonucunda yapılan faktör analizi sonuçlarını daha önce yayınlamıştık⁷.

İlk yaptığımız ön araştırmanın analizleri sonucu teorik temellendirmelerden bağımsız olarak altı faktör ortaya çıkarılmış ve faktör yük değeri düşük olup hiçbir faktörde yer almayan 7 madde ölçme aracından çıkarılmıştı.

Geçerlik ve güvenilirlik testleri yapılmış olan 122 maddeden oluşan aynı ölçme aracını bu kez Ankara ili sınırlarında bulunan tüm ilköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerine belirlemiş olduğumuz bir takım bağımsız değişkenlerle birlikte uyguladık. Kendilerine form gönderdiğimiz 600 okuldan 178'inden geri dönüş gerçekleşti. Geri dönüş oranı yaklaşık %30.33 olarak gerçekleşmiştir.

Öğretmen yeterliklerinin boyutları olarak, daha önce yaptığımız ön araştırmada ortaya çıkarılan altı faktör kabul edilmiştir. Testin tümünde

⁷ Recai Doğan-Nurullah Altaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt XLIII (2002), Sayı 1, ss. 109-122.

bulunan 122 maddenin güvenilirlik katsayısı alfa değeri 0.953 olarak belirlenmiştir. İlk uygulamada aynı 122 maddeye ait alfa değeri ise 0.983 olarak belirlenmişti. İkinci uygulamamızda güvenilirlik katsayısında küçük bir yükselme gözlenmektedir ve güvenilirlik açısından oldukça yüksek bir değere ulaşılmıştır. Testin tümünün ve önceki araştırmamıza dayanılarak kabul edilen alt boyutların Cronbach Alfa iç tutarlılık değerleri karşılaştırmalı olarak Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği ve Alt Faktörlerinin Alfa İç Tutarlılık Değerlerinin Karşılaştırılması

Faktörler	I. Ön Araştırma Alfa Değeri	Ankara Örneği II. Ön Araştırma Alfa Değeri
Faktör 1: Öğretmenlik Rolünü Benimseme	0.960	0.953
Faktör 2: Bilgi ve Becerileri Kullanabilme	0.944	0.955
Faktör 3: Etkili İletişim Becerileri	0.951	0.954
Faktör 4: Özel Alan Yeterlikleri	0.934	0.941
Faktör 5: Teknoloji ve Materyal Kullanımı	0.874	0.869
Faktör 6: Öğrenci Merkezli Yaklaşım	0.852	0.823
Tüm Test	0.983	0.985

Tablo 2. Öğretmenlik Yeterlik Düzeylerinin Cinsiyete Göre Farklılaşması (t-Testi Sonuçları)

Yeterlik Boyutları	CİNSİYET	N	Mean	S	Sd	T
Öğretmenlik Rolü	Erkek	133	4,2342	,49453	180	-1,58
	Bayan	49	4,3619	,44556		
Etkili Kullanım	Erkek	133	3,5895	,62644	180	-1,33
	Bayan	49	3,7328	,68901		
Etkili İletişim	Erkek	133	4,0588	,51903	180	-2,19*
	Bayan	49	4,2449	,47065		
Alan Yeterlikleri	Erkek	133	3,8424	,55884	180	-1,13
	Bayan	49	3,9503	,58930		
Teknoloji	Erkek	133	3,6566	,65755	180	-,65
	Bayan	49	3,7302	,70200		
Öğrenci Merkezli Yaklaşım	Erkek	133	3,6917	,66136	180	-3,30**
	Bayan	49	4,0510	,62287		

*p<,05; **p<,01

C. Bulgular

Araştırmamızda İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerine giren öğretmenlerin yeterlik düzeylerinin, cinsiyet, mezun olunan lise türü, görev yapılan yerleşim merkezi türü, hizmet süreleri ve mezun olunan fakülteye göre farklılaşmasına ilişkin bulgular bu bölümde sırasıyla verilecektir.

Ankara örneğinde araştırmamıza katılanların ilköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliği yeterlik alanlarında sahip oldukları düzeylerin cinsiyet değişkenine göre farklılaşması (t) testi sonuçları tablo-2’de verilmiştir. Tablodaki t değerleri varyansların eşit olduğu varsayımına dayalı olarak alınmıştır. Tablo incelendiğinde etkili iletişim becerileri ile öğrenci merkezli yaklaşım düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bayan öğretmenlerin bu iki yeterliğe sahip olma düzeyleri, erkek öğretmenlere göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Tablo 3. Öğretmenlik Yeterlik Düzeylerinin Mezun Olunan Lise Türüne Göre Farklılaşması (t-Testi Sonuçları)

Yeterlik Boyutları	Mezun Olunan Lise Türü(RECOD)	N	Mean	S	Sd	T
Öğretmenlik Rolü	İHL	103	4,3159	.46209	180	-1.20
	Diğer Lise	79	4,2069	.50743		
Etkili Kullanım	İHL	103	3,6917	.63357	180	-1,31
	Diğer Lise	79	3,5451	.65455		
Etkili İletişim	İHL	103	4,1460	.47615	180	-1,33
	Diğer Lise	79	4,0606	.55447		
Alan Yeterlikleri	İHL	103	3,9493	.53659	180	-1,48*
	Diğer Lise	79	3,7700	.59379		
Teknoloji	İHL	103	3,7379	.65177	180	-1,47
	Diğer Lise	79	3,5963	.68590		
Öğrenci Merkezli Yaklaşım	İHL	103	3,7330	.65517	180	-,39
	Diğer Lise	79	3,8608	.68377		

*p<,05

Tablo 3’teki t değerleri varyansların eşitliği hipotezine göre alınmıştır. Bu tabloda görüldüğü gibi yeterlik boyutlarından özel alan yeterlikleri düzeyi mezun olunan lise türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. İmam Hatip Lisesi mezunu olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerinin özel alan yeterliklerine sahip olma düzeyi diğer lise mezunlarına göre yüksektir. Diğer yeterlik alanlarında mezun olunan lise türüne göre bir farklılaşma yoktur.

Tablo 4. Öğretmenlik Yeterlik Düzeylerinin Görev Yapılan Yerleşim Merkezi Türüne Göre Farklılaşması (t-Testi Sonuçları)

Yeterlik Boyutları	Yerleşim Merkezi (RECODE)	N	Mean	S	Sd	t
Öğretmenlik Rolü	Şehir Merkezi	145	4,2958	,50243	180	1,50
	Köy-Kasaba	37	4,1622	,39151		
Etkili Kullanım	Şehir Merkezi	145	3,6787	,65393	180	2,11*
	Köy-Kasaba	37	3,4299	,57544		
Etkili İletişim	Şehir Merkezi	145	4,1333	,52859	180	1,27
	Köy-Kasaba	37	4,0135	,43378		
Alan Yeterlikleri	Şehir Merkezi	145	3,9121	,57428	180	1,92
	Köy-Kasaba	37	3,7121	,51743		
Teknoloji	Şehir Merkezi	145	3,7349	,67804	180	2,36*
	Köy-Kasaba	37	3,4474	,58413		
Öğrenci Merkezli Yaklaşım	Şehir Merkezi	145	3,7810	,65277	180	-,29
	Köy-Kasaba	37	3,8176	,73751		

*p<,05

Tablo 4'teki t değerleri varyansların eşitliği hipotezine göre alınmıştır. Tablo incelendiğinde öğretmenlik yeterlik alanlarından etkili kullanım ile teknoloji boyutlarında sahip olunan düzeylerin görev yapılan yerleşim merkezi türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bu iki yeterlik alanında şehir merkezinde görev yapan öğretmenlerin yeterlik düzeyleri daha yüksektir.

Tablo 5. Öğretmenlik Yeterlik Düzeylerinin Görev Sürelerine Göre Farklılaşması (Anova Sonuçları)

Yeterlik Boyutları	Görev Süresi	N	Mean	S
Öğretmenlik Rolü	1. 0-5 Yıl	38	4,2925	,46262
	2. 6-10 Yıl	55	4,1699	,50900
	3. 11-20 Yıl	72	4,2954	,47003
	4. 20'den fazla	17	4,4208	,48716
	Toplam	182	4,2686	,48397
Etkili Kullanım	1. 0-5 Yıl	38	3,6505	,67498
	2. 6-10 Yıl	55	3,5364	,60712
	3. 11-20 Yıl	72	3,6463	,66510
	4. 20'den fazla	17	3,7978	,62040
	Toplam	182	3,6281	,64509
Etkili İletişim	1. 0-5 Yıl	38	4,1645	,51638
	2. 6-10 Yıl	55	4,0305	,53920
	3. 11-20 Yıl	72	4,0848	,49405
	4. 20'den fazla	17	4,3403	,44214
	Toplam	182	4,1089	,51191
Alan Yeterlikler	1. 0-5 Yıl	38	3,9130	,58402
	2. 6-10 Yıl	55	3,7723	,54091
	3. 11-20 Yıl	72	3,8804	,57772
	4. 20'den fazla	17	4,0614	,55723
	Toplam	182	3,8715	,56758
Teknoloji	1. 0-5 Yıl	38	3,7602	,63778
	2. 6-10 Yıl	55	3,5434	,71616
	3. 11-20 Yıl	72	3,6944	,64486
	4. 20'den fazla	17	3,8431	,65741
	Toplam	182	3,6764	,66864
Öğrenci Merkezli Yaklaşım	1. 0-5 Yıl	38	3,9868	,73739
	2. 6-10 Yıl	55	3,6636	,61089
	3. 11-20 Yıl	72	3,7257	,63932
	4. 20'den fazla	17	4,0147	,71518
	Toplam	182	3,7885	,66889

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin yeterlik boyutlarındaki düzeylerinin görev yapılan süreye göre farklılaşmasına ilişkin varyans analizi (Anova) sonuçları Tablo 6’da verilmiştir

Tablo 6. Öğretmenlik Yeterlik Düzeylerinin Görev Sürelerine Göre Farklılaşması
(Varyans Analizi Sonuçları)

Yeterlik Boyutları	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	LCD Testi
Öğretmenlik Rolü	Gruplararası	1,003	3	,334	1,437	
	Gruplarıçi Toplam	41,392 42,395	178 181	,233		
Etkili Kullanım	Gruplararası	,995	3	,332	,794	
	Gruplarıçi Toplam	74,327 75,322	178 181	,418		
Etkili İletişim	Gruplararası	1,408	3	,469	1,815	
	Gruplarıçi Toplam	46,024 47,432	178 181	,259		
Alan Yeterlikleri	Gruplararası	1,225	3	,408	1,273	
	Gruplarıçi Toplam	57,084 58,309	178 181	,321		
Teknoloji	Gruplararası	1,736	3	,579	1,300	
	Gruplarıçi Toplam	79,185 80,921	178 181	,445		
Öğrenci Merkezli Yaklaşım	Gruplararası	3,506	3	1,169	2,685*	1-2 1-3
	Gruplarıçi Toplam	77,474 80,981	178 181	,435		

*p<,05

Tablo 5 ve 6'da sunulan bulgular birlikte incelendiğinde öğretmenlik yeterlik alanlarındaki düzeylerin görev sürelerine göre farklılık gösterdiği gözlenmektedir. Varyansların eşitliği varsayımına dayalı olarak gruplararası farkın kaynağını tespit etmek için LCD testi uygulandı. Görev sürelerine göre ortaya çıkan bu farklılaşmanın nedeni, **öğrenci merkezli yaklaşım** boyutunda 1. grup olarak alınan 0-5 yıl arası görevi bulunanların yeterlik düzeylerinin 2. grup olan 6-10 ve 3. grup 11-20 yıl arası görev yapmış olanlara göre anlamlı bir şekilde yüksek olmasıdır. Diğer öğretmenlik yeterlik boyutlarında anlamlı bir farklılaşma çıkmamaktadır.

Tablo 7. Öğretmenlik Yeterlik Alanlarındaki Düzeylerin Mezun Olunan Fakülte'lere Göre Analizi

Yeterlik Boyutları	Fakülte	N	Mean	S
Öğretmenlik Rolü	1. Ankara İlahiyat	67	4,2945	,48004
	2. Diğer İlahiyat	82	4,2824	,50232
	3. İlahiyat Dışı	33	4,1818	,44856
	Toplam	182	4,2686	,48397
Etkili Kullanım	1. Ankara İlahiyat	67	3,6880	,67038
	2. Diğer İlahiyat	82	3,6380	,63772
	3. İlahiyat Dışı	33	3,4820	,60641
	Toplam	182	3,6281	,64509
Etkili İletişim	1. Ankara İlahiyat	67	4,1588	,50631
	2. Diğer İlahiyat	82	4,0828	,52552
	3. İlahiyat Dışı	33	4,0725	,49612
	Toplam	182	4,1089	,51191
Alan Yeterlikleri	1. Ankara İlahiyat	67	3,9786	,53106
	2. Diğer İlahiyat	82	3,8966	,57093
	3. İlahiyat Dışı	33	3,5916	,55583
	Toplam	182	3,8715	,56758
Teknoloji	1. Ankara İlahiyat	67	3,7032	,68858
	2. Diğer İlahiyat	82	3,7344	,67569
	3. İlahiyat Dışı	33	3,4781	,58695
	Toplam	182	3,6764	,66864
Öğrenci Merkezli Yaklaşım	1. Ankara İlahiyat	67	3,7799	,62390
	2. Diğer İlahiyat	82	3,6982	,71873
	3. İlahiyat Dışı	33	4,0303	,58215
	Toplam	182	3,7885	,66889

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenlerinin yeterlik boyutlarındaki düzeylerinin görev yapılan süreye göre varyans analizi (Anova) sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 8. Öğretmenlik Yeterlik Alanlarındaki Düzeylerin Mezun Oldukları Fakülte’ye Göre Varyans Analizi Sonuçları

Yeterlik Boyutu	Varyansın Kayn.	Kareler T.	Sd.	Kar.O.	F	LCD
Öğretmenlik Rolü	Gruplararası	,309	2	,154	,657	
	Gruplarıçi	42,086	179	,235		
	Toplam	42,395	181			
Etkili Kullanım	Gruplararası	,952	2	,476	1,146	
	Gruplarıçi	74,370	179	,415		
	Toplam	75,322	181			
Etkili İletişim	Gruplararası	,267	2	,133	,506	
	Gruplarıçi	47,165	179	,263		
	Toplam	47,432	181			
Alan Yeterlikleri	Gruplararası	3,406	2	1,703	5,552*	1-3 2-3
	Gruplarıçi	54,903	179	,307		
	Toplam	58,309	181			
Teknoloji	Gruplararası	1,621	2	,811	1,830	
	Gruplarıçi	79,299	179	,443		
	Toplam	80,921	181			
Öğrenci Merkezli Yaklaşım	Gruplararası	2,604	2	1,302	2,973*	2-3
	Gruplarıçi	78,377	179	,438		
	Toplam	80,981	181			

*P<,05

Varyansların eşitliği varsayımına dayalı olarak gruplararası farkın kaynağını tespit etmek için LCD testi uygulandı. Tablo 7 ve 8’deki bulgular incelendiği zaman öğretmenlik boyutlarındaki yeterlik boyutlarından alan yeterlikleri ve öğrenci merkezli yaklaşımda yeterlik düzeyleri ile mezun olunan fakülte arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu görülmektedir. Özel alan yeterliklerine sahip olma düzeyleri Tüm İlahiyat Fakültesi mezunlarında İlahiyat dışı fakültelerden mezun olanlara göre yüksektir. Öğrenci merkezli

yaklaşım yeterlik düzeyi ise İlahiyat Fakültesi dışındaki fakültelerden mezun olan öğretmenlerde, -Ankara İlahiyat Fakültesi hariç- İlahiyat Fakültesi mezunu öğretmenlere göre yüksek görünmektedir.

D. Sonuç ve Tartışma

Araştırmamız, ilköğretim din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenlerinin yeterliklerine ilişkin izlediğimiz yöntem açısından ilk çalışma niteliğindedir. Bundan dolayı bulgularımızı karşılaştıracığımız başka bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular ağırlıklı olarak ilköğretim din kültürü ve ahlâk Bilgisi öğretmenlerine yönelik düzenlenen hizmet içi eğitim seminerlerindeki informal gözlemlerimiz ve teorik yaklaşımlara dayalı olarak analiz edilecektir. Araştırmamızın bulguları, bu konuda yapılacak sonraki araştırmalarla daha sağlıklı hâle gelecektir.

İlköğretim okullarında okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerini vermekte olan öğretmenlerin yeterlik boyutlarından etkili iletişim ve öğrenci merkezli yaklaşım alanında cinsiyete göre bir farklılaşma olduğu, bayan öğretmenlerde bu iki yeterlik boyutunda düzeylerin daha yüksek çıktığı belirlenmiştir. Diğer yeterlik boyutlarında ise cinsiyet açısından bir farklılaşma gözlenmemektedir.

Öğretmenlerin mezun oldukları lise türü ile din öğretiminde kullanılan temel alan bilgisi ile ilgili maddelerin bir arada bulunduğu "alan yeterlikleri" isimli yeterlik boyutunda bir farklılaşma vardır. Bu yeterlik alanında İmam-Hatip Lisesi mezunlarının söz konusu yeterlik düzeyi diğer liselerden mezun olanlara göre yüksektir. Bu bulgu bize din öğretiminde özel alan bilgisinin önemini ortaya koymaktadır. Din öğretimi alanında öğretmen yetiştirme ile ilgili düzenlemeler yapılırken, yüksek öğretimin İmam-Hatip Liseleri üzerine kurgulanmasıyla öğretmenlerin özel alan donanımı konusunda daha etkili sonuçlar elde edilebileceği düşünülebilir.

İlköğretim din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmen yeterlik boyutlarından "bilgi ve becerileri kullanabilme" ile "teknoloji" isimli boyutlarındaki düzeyler öğretmenlerin görev yaptıkları yerleşim merkezi türüne göre farklılaşmaktadır. Bu iki yeterlik boyutunda şehir merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin düzeyleri köy ve kasabalarda görev yapanlara göre yüksektir. Bilgi ve becerilerin kullanılmasının bir ölçüde teknoloji boyutu ile de ilişkili olduğu varsayımından yola çıkarsak köy ve kasabalardaki teknik donanım eksikliğinin buralarda görev yapan öğretmenlerin yeterlik düzeylerinin düşüklüğüne etki ettiğini düşünmekteyiz.

Araştırmanın bulgularından bir diğeri de ilk mezun oldukları yıllarda "Öğrenci merkezli yaklaşım" boyutunda yüksek düzeye sahip olan öğretmenlerin bu alanda sahip oldukları yeterlik düzeyinin 6. hizmet yılından itibaren giderek düşmesidir. Yirmi yılın üzerinde görev yapan öğretmenlerde matematiksel anlamda yeterlik düzeyinde yükselme olmakla birlikte burada anlamlı bir farklılaşma gözlenmemiştir. Lisans eğitimini aldıkları fakültede öğrenci merkezli yaklaşım konusunda aldıkları donanımla

görevin ilk yıllarında yüksek bir yeterlik düzeyine sahip olan öğretmenlerin yılların ilerlemesiyle birlikte heyecanlarını kaybettikleri ve akademik alanla aralarında bir açılmanın olduğu düşünülmektedir.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerini veren öğretmenlerin özel alan bilgisi konusundaki düzeyler mezun olunan fakülteye göre de farklılaşmaktadır. İlahiyat Fakültesi mezunu olan öğretmenlerin bu boyutta sahip oldukları düzeyler diğer fakülte mezunlarına göre yüksektir. Bu bulgu bize Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenliğinin İlahiyat Fakültesi bünyesinde yapılandırılmasının bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Diğer fakültelerden mezun olanların din öğretimi konusunda sonradan edindikleri donanımın, İlahiyat Fakültesi mezunlarının düzeyine ulaşmada yeterli olmadığı sonucuna ulaşmaktayız. Bilindiği gibi ilköğretim okullarının 4. ve 5. sınıflarında hâlen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerini sınıf öğretmenleri vermektedir. Bu alanda yapılmış olan diğer araştırmalara göre⁸ bu öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrenimleri boyunca din öğretimi almamışlardır ve yaklaşık 1/3'ü kendisini bu dersi okutmaya yeterli görmemektedir. Ayrıca sınıf öğretmenleri zaman zaman bu dersin saatlerini amacı dışında kullanmaya eğilimlidirler. Araştırmamızın bulguları, ilköğretim 4. ve 5. sınıftaki okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin alan öğretmenlerince verilmesi gerekliliği sonucunu desteklemektedir.

İlahiyat dışındaki fakültelerden mezun olan öğretmenler ise “öğrenci merkezli yaklaşım” boyutunda İlahiyat Fakültesi mezunlarına göre yüksek düzeylere sahiptir. Bu bulgu, bize İlahiyat Fakültelerinde bu alandaki yeterliklerin kazandırılması konusunda sorunlar olabileceğine işaret etmektedir.

Araştırmazını başlangıcında öğretmenlik boyutlarında farklılaşma olabileceğini düşündüğümüz hizmet içi seminerlere katılma ve lisans üstü eğitim alma değişkenlerinin hiçbir boyutla farklılaşma göstermediği belirlenmiştir. Bu iki noktadaki bulgular, başka çalışmalarda ve farklı değişkenlerle açılarak araştırılmaya muhtaçtır.

İlköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersini vermekte olan öğretmenler en yüksek düzeye “Öğretmenlik Rolünü Benimseme” isimli boyutta ulaşmışlardır. Bu boyutta öğretmenlerin sahip oldukları ortalama düzey “tam” katılıma karşılık gelmektedir. Hemen ardından “Etkili iletişim becerileri” boyutu gelmektedir ve burada da sahip olunan ortalama düzeyin karşılığı “oldukça”dır. Aynı şekilde “oldukça”ya karşılık gelen düzey aralığına sahip olan boyutların ortalama sahip olunan düzeylere göre sıralaması şöyledir: “Alan yeterlikleri”, “Öğrenci merkezlilik”, “Teknoloji ve materyal kullanımı”, “Bilgi ve becerileri kullanabilme”. Öğretmenlerin

⁸ Nurullah Altaş, “Türkiye’de Zorunlu Din Öğretimini Yapılandıran Süreç, Hedefler, Yeni Yöntem Arayışları (1980-2001)”. *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 4, Sayı 12, Ocak-Nisan 2002, s. 145-168.

yeterlik boyutlarında sahip oldukları düzeylerin tamamı orta seviyenin üzerindedir.

Tüm bu bulgu ve yorumlarımızla birlikte araştırmamızın sonuçları, alanında ilk yapılan olması nedeniyle diğer araştırmaların sonuçlarıyla desteklenmeye açıktır. Zaten bu amaçla geliştirdiğimiz ölçeğin ikincisini uygulamış olmamıza rağmen bunu Ankara örneği üzerinde bir araştırma olarak isimlendirmeyi uygun gördük. Bu alanda daha büyük örneklemler üzerinde araştırmalarımız devam edecektir. Ölçeđimiz aynı zamanda din öğretimi alanında çalışmak isteyen diğer araştırmacıların da uygulamalarına açıktır.